

ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ ТА СВІТУ

***ГРІДІН О.В., СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Значення зернопродуктового підкомплексу у цілому та зернової галузі зокрема для національної економіки України просто неможливо переоцінити – воно безперечно є стратегічним, оскільки відіграє вирішальну роль у забезпеченні продовольчої і національної безпеки країни, утримує її пріоритетні позиції на світовому ринку незалежно від прояву об'єктивних і суб'єктивних чинників, зумовлених, передусім, довготривалими ринковими трансформаціями. Зернове господарство найбільшою мірою пов'язане з природним середовищем та земельними ресурсами, а також основними матеріально-технічними засобами аграрного сектору, рівень використання яких залежить від організації виробництва, технології й інших чинників, у тому числі природно-кліматичних умов. До того ж останніми роками простежується дедалі тісніша залежність розвитку зернової галузі від світових тенденцій, адже світовий ринок даної продукції залежить від впливу багатьох чинників, які зазвичай є складно прогнозованими (погодні умови, політика та безпосередня діяльність найпотужніших «гравців» зернового ринку, ситуація на енергетичному ринку, недосконала логістика тощо [2]). Проте, незважаючи на це, експерти Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) передбачають у майбутньому подальше збільшення виробництва зернових у світі, і у 2024 році воно має сягнути 786,7 млн. тонн, тобто збільшення прогнозується на 8,7 % у порівнянні із наявними на сьогодні обсягами. Поряд із цим очікується збільшення рівня споживання, що відповідно і вимагає нарощування виробництва зернових, динаміка якого за останні 10 років в цілому позитивна з певними коливаннями по роках [1].

Сьогодні на світовому ринку зерна сформувалась ситуація, коли виробництво зерна концентрується, в основному, на території потужних високотехнологічних країн, а решта країн світової спільноти, економіки яких лише розвиваються, не в змозі вирішити внутрішні проблеми із повноцінним забезпеченням зерном і змушені

йти на масштабний його імпорт, у результаті чого відбувається зростання світової торгівлі. Необхідно відмітити, що у світі вже тривалий час до п'ятірки найбільших експортерів зерна входять Австралія, Аргентина, ЄС, Канада і Сполучені Штати Америки. Провідне місце в експорті пшениці, при цьому, займають такі країни, як США, Бразилія, Україна і Аргентина, тобто дві країни серед яких і наша не входять до числа найбільших експортерів зерна [3]. Це свідчить про суттєві відмінності в структурі виробництва зернових у вказаних країнах. Сумарні експортні пропозиції зерна з боку основної «п'ятірки» експортерів становлять понад 84 % усього обсягу світової торгівлі.

Основними показниками, що визначають ступінь впливу країни на світовий ринок, є, по-перше, частка у світовій торгівлі; по-друге, відношення перехідних запасів до середньорічного внутрішнього споживання у країні. За обома показниками сьогодні лідирують США. Їх частка становить 28 % усього обсягу торгівлі; далі йдуть Канада – 17 %, Австралія і ЄС – по 15 % кожна і Аргентина – 11 %.

Основними споживачами зерна залишаються країни Азіатсько-тихоокеанського регіону, такі як Китай, Японія, Корея, Індонезія і Філіппіни, економіки яких стрімко розвиваються, а чисельність населення постійно зростає.

На світовому ринку зерна склалася стійка спеціалізація. Як вже відзначалось виробництво зерна концентрується в основному в розвинених країнах світу, при цьому країни, що розвиваються, не в змозі розв'язати свої зернові проблеми та країни, чисельність яких є такою, що за рахунок лише власного потенціалу вони не спроможні задовольнити внутрішній попит і змушені йти на імпорт зерна. Крім того, експерти ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) відзначають, що в умовах достатнього світового зернового виробництва проблеми забезпечення зерном, вже найближчим часом, будуть особливо гостро стояти перед найбільшніми країнами, що не мають засобів на фінансування імпорتنих поставок зерна. Сьогодні на світовому ринку зерна відбуваються системні зміни і можна спостерігати таку картину: скоротилися посіви у США і Канаді; зменшилися перехідні запаси в найбільших країнах-експортерах; на ринок увійшли нові «гравці», такі як Угорщина, Росія, Україна, Казахстан і Туреччина.

Світова кон'юнктура ринку зерна характеризується показниками функціонування ринку та відображає величину попиту і пропозиції, обсяги продажів, ринкову активність продавців і покупців. У зв'язку з

постійним загостренням конкуренції на ринку важливо володіти якісною своєчасною релевантною інформацією про стан, динаміку обсягів продажів на відповідному товарному ринку, які можна отримати, проаналізувавши його. За даними першого підготовленого Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН прогнозу попиту на зернові та пропозиції зернових у світі у сезоні 2017-2018, ситуація на ринках залишиться відносно спокійною, незважаючи на незначне скорочення обсягів світового виробництва. З урахуванням очікуваного відносно низького приросту споживання і чергового багатого врожаю запаси зернових у світі також залишаться на близькому до рекордного рівня.

Відзначимо, що у 2017-2018 МР очікується певне несуттєве зниження загального виробництва усіх видів зерна, що одночасно зі збільшенням рівня споживання, обумовленого зростанням продовольчого, кормового та промислового використання, вплине на скорочення рівня світових перехідних запасів. Проте світовий обсяг його виробництва, як очікується, все ж сягне другого після минулорічного рекорду за обсягами рівня і становитиме близько 2100 млн. тонн [3].

Для України стан зернового ринку є, по суті, певним індикатором якості економічних реформ, що проводяться, успішності в реалізації агропродовольчої політики. З урахуванням масштабів і повноти елементів економічних стосунків зерновий ринок може слугувати своєрідною моделлю розвитку для інших ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

Зерно є одним із найважливіших товарів у світовій економіці, оскільки формує продовольчу безпеку країн світу. З часів набуття незалежності Україна завжди була і на сьогодні є потужним експортером зернових. Значним фактором розвитку аграрного виробництва в Україні є наш природний потенціал: великі площі землі високої якості, сприятливий клімат тощо. Безпосередньо зернове виробництво є основою аграрної економіки України із значним внеском у ВВП (63,4 млрд. грн. або 3,2 % ВВП). Під вирощування зернових використовується близько 10,7 млн. га, що складає 57,3 % від загальної посівної площі сільськогосподарських підприємств України.

Не дивлячись на значний потенціал, вітчизняні виробники потерпають від сильного тиску конкуренції на світовому ринку зерна. Саме тому актуальним є питання вивчення конкурентних переваг вітчизняних виробників на цьому ринку та проблем подальшого розвитку експортного потенціалу України.

Ключовими факторами успіху при становленні України як провідного світового постачальника зернових стали наступні [5]:

- 1) Високородючі ґрунти та сприятливі природно-кліматичні умови.
- 2) Вигідне географічне розташування для експорту продукції зернового виробництва, наявність морських портів.
- 3) Невисокі ціни на зерно вітчизняних виробників, які утворились внаслідок заощадження підприємств на добривах та засобах захисту рослин, низької орендної плати за землю та низького рівня заробітної плати в країні.

4) Зростання попиту на зернові у світі, що безпосередньо пов'язане із зростанням чисельності населення та опосередковано зі збільшенням споживання зерна у тваринництві.

5) Діяльність вітчизняних агрохолдингів. Завдяки ефекту від масштабу, вони мають можливість акумулювати значні обсяги ресурсів та більш ефективно їх використовувати.

Незважаючи на наявні позитивні чинники розвитку ринку зернових, існують суттєві перешкоди для подальшого зростання обсягів виробництва та експорту, серед яких потрібно відмітити наступні [4]:

1. Проблеми в логістиці та зерновій інфраструктурі, зокрема: недостатність надсучасних відповідно обладнаних ємностей для зберігання зерна (елеваторів, складів); недостатня забезпеченість елеваторів лабораторіями якості; зриви строків постачання вантажів через незадовільний стан транспортних потужностей; висока вартість транспортних послуг; невисокий потенціал портових потужностей тощо.

2. Невигідні умови кредитування аграрного бізнесу. Кредитні ставки, що пропонуються для вітчизняних аграріїв є майже на порядок вищими ніж в основних країнах-експортерах і доходять до 30 %, тоді як у деяких країнах вони є безвідсотковими.

3. Низька якість отриманого збіжжя. Підвищити потенціал зернового ринку можна також за рахунок запровадження виробництва зерна більш високої якості. Слід відмітити, що у структурі експортованого на світовий ринок українського зерна переважають фуражні сорти. Це обумовлюється низькою якістю посівного матеріалу, недостатнім та незбалансованим внесенням добрив та засобів захисту рослин, недотриманням сівозмін та агротехнологічних строків, використанням застарілої низькопродуктивної техніки, низькоефективних технологій, а також негативним впливом природно-кліматичного чинника.

4. Проблемним питанням є також державне регулювання, економічна і політична нестабільність в країні. Для розвитку вітчизняного аграрного бізнесу необхідні державна підтримка, ефективна грошово-кредитна політика, сприятливе податкове та митне регулювання.

Висновок. Підсумовуючи відзначимо, що Україна має величезний аграрний потенціал, який, нажаль, все ще використовується не в повному обсязі і у найближчому майбутньому перспективи його реалізації доволі примарні. Висока конкурентна боротьба на світовому зерновому ринку вимагає від вітчизняних аграріїв постійного підвищення якості продукції до рівня найвищих світових стандартів та надійності поставок, що досягається лише за рахунок системної та комплексної внутрішньої трансформації суб'єктів, яка є неможливою без проведення відповідної протекціоністської державної політики. Саме держава має бути зацікавленою у створенні сприятливих умов для розвитку зерновиробництва, усунувши перешкоди, які їй досі існують і створюють суттєві перепони для успішного розвитку аграрних підприємств і їх плідної роботи на благо держави і її народу.

Література.

1. Галенко О.І. Розвиток світового ринку зерна: проблеми і тенденції [Електронний ресурс] / О.І. Галенко // Агросвіт. – 2017. – № 10. – С. 24-29. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2017/6.pdf.
2. Козак О.А. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі [Електронний ресурс] / О.А. Козак, О.Ю. Грищенко // Економіка АПК. – 2016. – № 1. – С. 38-47. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_1_7.
3. Обзор рынка зерновых [Электронный ресурс] / Международный совет по зерну. – Режим доступа: <https://www.igc.int/downloads/gmrsummary/gmrsummr.pdf>.
4. Чорний В.М. Торговельна позиція українських підприємств на світовому ринку зерна / В.М. Чорний // Ефективна економіка. – 2017. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5450>.
5. Ukraine: Grain and Feed Update. Production is Stable, Domestic Consumption is Sliding // USDA Foreign Agricultural Service. Kiev, 2016 p. 18.